

PÓTLÁSOK

Szenteleky Kornél egybegyűjtött írásainak első, Egy fáradt szív szerelmei című, 1988-ban megjelent kötetéhez

Szenteleky Kornél egybegyűjtött írásainak *Egy fáradt szív szerelmei* című kötetéhez (a szövegeket gyűjtötte Bori Imre és Pastyik László) fűzött jegyzetünkben írtuk: „Kötetünk Szenteleky Kornél 1914 és 1920 között írt szövegeit tartalmazza majdnem a teljesség igényével. Néhány szövegét nem vettük fel, néhány szövegében pedig mondatokat hagytunk ki, s az elhagyásokat szögletes zárójelben kipontoztuk. Ezek annyira időhöz kötött kitételeket tartalmaztak, hogy közlésüktől a válogató eltekintett.” A kötethez csatolt bibliográfia természetesen tartalmazta a kötetbe fel nem vett írások bibliográfiai adatait is az 1919 januárjában megjelent *Hazajáró múlt. Henri de Régnier regénye* című írás kivételével, amely akkor elkerülte a gyűjtők figyelmét. Annak bibliográfiai leírása a következő: Sz. k. *Hazajáró múlt. A Hét*, 1919. 1. szám, 137–138. l.

BORI Imre

SZENT ISTVÁN NAPJA

Aug. 17.

A fehér szakállas glóriás király ismét ellátogat, mint pontos nyári vendég. A kalendárium vidám piros számmal jelzi, hogy a magyar korona első viselőjének napja közeleg, a fanyar kedélyű hivatalnokcsaládban e napra tervezett kirándulásról vitatkoznak, Budán a Szent Jobb körül-

hordozására készülődnek fásult, tompultabb kedvvel, az álmos, kényelmes falvakból pedig még felrándul egy-két kalácsarcú, alföldi magyar.

Valamikor Velencében magyar zászló lengett e napon, valamikor hejehujás vigalomba, ökörsütéses, kurjantásos mulatozásba, sikongós, borvörös mámorba gurult és hentergett belé a névnapünneplés, nemrég a vidéki, fehér ruhás kisasszonykák alvótükrű lelkét felborzolta az öröm, a kandi ujjongás szellője, melyet Szent István névünnepe napokkal előreküldött. Néhányan Pestre utaztak megbámulni a Rákóczi utat meg a Gellérthegyet, mások a helybeli nőegylet névünnepélyére mentek el, ahol tombola, konfetti, szépségverseny volt, meg könnyű, rózsaszín jókedv, a fehér vállú alispánné pezsgőt árult az egyik sátorban, és a cigány reggelig húzta a ligeti vendéglő felbokrétázott, petróleumfüstös termében. Egyik asztalnál hatgyerekes, harcsabajszú írkokok söröztek és a kormányt szidták, varróleányok vegyültek a táncoló párok közé, a garnizon egyik heves vérű hadnagya összeszólalkozott egy patikussegéddel, a vakációzó gimnazisták az érettségi borzalmaival mulattatták almavirágszagú táncosnőjüket, az üvegburás gyertyák körül ideges, apró pillék röpdöstek, némelyik megmártotta magát a gyöngyöző bor bíborában, és a tombolát bugyborékoló derűtség között egy közismert, kopasz ügyvéd nyerte el, aki széles grimaszokkal, pirosan totyogott, loholt a nyereményért.

Néhányan már délben kezdték a sörözgetést, mások templom után a megyeházára tűzött nagy, nemzeti lobogót nézegették, hiszen oly ritkán lehetett akkortájt a meleg, magyar színhármast látni, oly jólesett eszünkbe juttatni ezeréves, zaklatott múltunkat, bozontos, kacagányos őseinket, történelmi könyvünk különös szagú lapjait és a Képes Krónikából vett merev, primitív illusztrációkat, ahol első királyunk dicsfényvel, pápai koronával, jogarral, országalmájával és kettős kereszttel tekint a leckét magoló tanulóra. Tunya, felhőtlen, kicsinyes napjainkban jólesett tudnunk, hogy kik vagyunk és kik voltunk, kellemes dolog volt a visszaemlékezés harcos, győzelmes, ínséges időkre, és büszkén állapítottuk meg, hogy mégiscsak lett valami ebből a sokat szenvedett, szerencsétlen, ezeresztendő országból.

A gondtalanság, melynek ölében lomhán, ásítózva nyújtózkodtunk, oly hirtelen olvadt széjjel, mint sártócsába hulló hópehely; nem tekingetünk már vissza régi harcokra és háborúkra, szelíd, múltakat vizsgáló érdeklődésünket elnyomta a ma, az én ólomnehéz gondja, Szent István

országára a legkomorabb, vérpettyes palást borult, mely elfödte a gondtalan, lusta verőfényt, az üde, kék eget és a zavartalan, lomha békességet. Azóta már háromszor hordozták körül a nagy király Jobbját, de a véres, fekete palást még mindig nem húzódott el felőlünk.

Az István-napi ünneplésről lehullottak a mulatozás csillogó, ujjongó színei, mint hangos szavú délszaki virág szirmai a szélben, s csak komoly, álmotag, tömjénfüstös fohászok maradtak meg. Elmaradoztak a lampinos, nyári multságok, a szépségverseny, az ünnepi részegség, a műkedvelő-kabaré, a vad, perzselő tánc, izzadt leányarcok ragyogása, a keringő alatt elszavalt diákvallomás és az augusztusi pirkadásba belefülő ittas, muzsikás hejehuja. A Pestre utazás is ritkább jelenség. Kínos az út, drága és nyomorgós a pesti élet, aztán meg a kedv is eliramlott: melyik hegyaljai leányzó, melyik ősz fejű vidéki gazdálkodó kíváncsi a királyi várra, a Lánchídra, a Városliget komédiáira, mikor négy hete nem érkezett már rózsaszínű kártya?

A nagy, paradés, harangzúgásos körmenet káprázata is eltompult kissé, mint őszi nap bágyatag sugára, az arcok ráncosabbak, a pompa iránti érdeklődés csendesesen eltűnt róluk, s helyébe méla töprengés került, a harangszó gyengébb lett, és a cifra, ragyogó egyenruhák helyett tompazöld, komor katonákat látunk, akik már nem fakasztanak büszke érzéseket, nyalka, ártatlan gondolatokat. A magyar zászló magyar keservekre, magyar vérre emlékeztet, mely friss, piros és eleven még mint a ma szakajtott pipacs, a sok örökre elhantolt békés arcú emlék pedig a hiányosság, a korai elmúlás, a többé vissza nem térés fásult, csüggedt érzését lopja lelkünkbe.

Nemrég szelíd székspezzissel, hitetlen lélekkel, mosolyogva néztük az ezeréves ereklye tömjénszagú kultuszát, a körülötte fejlődött virágos, muzsikás mulatozásba azonban szívesen elmerültünk, hiszen felvidította a nyár izzadt, rekkenő napjait. Ma kiesett a sok tarka, víg színfolt a piros betűs nap keretéből, és mi megszeppenve állunk a viharban, hajlandók vagyunk elhinni a megmosolygott legendákat.

A magyar ember ma úgy sóhajtozik Szent István királya után, mint hajdanán a szigeti vár vitézei. Most negyedszer hordozzák körül az aszott, misztikummal és csodákkal tisztelt kezét ezen viszontagságos időkben, és odaát Podjebrád ivadékai fenyőkoszorúzza magyar megyék eltulajdonításáról beszélnek, a hatalmas angol miniszterelnök pedig

megígérte a kócos, vad balkáni népek egységünket bontó ábrándjainak beteljesülését.

Ijedten, könnyörögve tekintünk az első magyar Szent csodálatos Jobbjára. Hinni akarunk varázspan, csodákban, múltak misztikumában, hinni akarjuk, hogy ez a szent, fonnyadt, ezeresztendő kéz elhárítja országaról az ármányos árnyakat, a szeszélyes végzet veszélyét, és elűzi könnyes keserveink, görnyedt gondjaink ólmos fellegét.

A DIVATOS HALÁL

Okt. 25.

Ma még vidáman, eleven pillantással néznek reánk, ma még mozognak, beszélnek, kezüket nyújtják, sorokat írnak, szerepeket játszanak, és holnapra merevek, némák, sárgák és hidegek, mint a temetőföld. Fiatalok, villogók, elevenek, erősek, birkózni vágyók ma és néhány óramutató-forgás után fáradtan, erőtlenül elnyúlnak, szemük lecsukódik, és a szemfedő lágy nyugalommal borul reájuk. Ijedve eszmélünk fel: hiszen tegnap még itt voltak, még aggódtak, reménykedtek, terveztek, szerettek és vitakoztak, és ma már fekete keretes értesítést kézbesít a postás, melyben ájult hitetlenséggel, döbrent fájdalommal olvassuk el az életet, erős és reményt jelentő nevet, mely mára elfakult, kihűlt, és sírvésői feladattá vált.

Valami halovány öntudatosságot érezünk ezekben a sűrű, hirtelen távozásokban, melyek hasonlatosak azokhoz a jelenetekhez, mikor az előkelő színházi vendégek nem várják meg a tragédia végét, a sikoltás, recsegő, jajgató, halálhörgős befejezését, hanem fáradt, kényelmes mozdulattal felkelnek helyükről, és jelt adnak az indulásra. Talán ezek a titokzatos távozók is a rettenetes, haláltusás befejezés elől menekülnek, talán ők beláttak a holnap résén, megborzongtak és leghelyesebbnek tartották az eltávozást. A remegtető, vérkorbácsoló zűrzavarban nem tudjuk mi lesz velünk, mi lesz holnapunkkal, életünkkel, vérünkkel meg véreinkkel, és ijedten ötlik eszünkbe, hogy talán ők, a hirtelen és szóltanul távozók az élet-halálmezsgyén megpillantották a nagy jövő ismeretlen panorámáját, és jobbnak látták arra a lankadt útra lépni, mely a sötét erdőbe, a Styx bús, fekete vize felé vezet.

Járvány pusztít az országban, valami titokzatos mikroba titokzatos módon beteggé teszi a tüdőt, és megállítja a szívet. Téglapiros levelek hullanak le a fákról, az orvos alétlan, fáradt, gyűrött arccal nyit be a fülledt betegszobába, az asztalon lucskos színű orvosság, az ágyban ziháló, ijedt tekintetű beteg, és a halál ki-kitekinget az ágy alól, mint bújócskát játszó csintalan kisgyerek. Az ezüstkanálban beszáradt a szirupos gyógyszer, a lázmérő keményen felnyúlik magas számok közé, mint dölyfös, ezüst színű akarat, és másnap ásítgatva, káromkodva szegzik fel a fekete kárpitot a temetkezési vállalat lekonyult bajszú emberei. Ősz van, hervadás, betegség, pusztulás van, országok hullanak el, hagyományok dőlnek az enyészetbe, ősi fogalmak foszlanak szét a semmiben, minden újsághírben, minden rozsdás, tallózó falevélen és – ki tudja – talán a mi lelkünkön, a mi szívünk felett is ez áll: halál. Mintha a világ fenséges, félelmetes ősze köszöntött volna be, mintha emberek, világok, határok, hatalmak, tervek, testek, térképek, tiszteletek, törvények, tulajdonok enyészete zokogna a rezedaillesatú, betegségszagú levegőben.

Járvány pusztít, az öreg halál már alig győzi a munkát, akár csak verejtékes sírásó, aki alig teszi le hűséges ásóját kérges, otromba kezéből. Csodáljuk a zörgő csontú végzet szívósságát és munkabírását, már négy esztendő óta folyton kaszál és kaszál; hullnak a sorok, dőlnek a kalászkok, és a csontos kéz sohasem fárad el. A régi, kedélyes influenzák, a hársfateával meg forralt borral gyógykezelt meghűlések eltűntek már, mint a krákogó, fehér fejű nagyapa a karosszékből, a pöfeteg dunnákkal és forró krampampulikkal kipréselt joviális izzadások pedig nem hoznak gyógyulást, hűvös, tiszta megkönnyebbülést másnap reggelre.

A lüktető, lankadt homlokú beteg újságot vesz kezébe, halántékán öklömnnyi manók kopognak, a betűk vörös ködben süppednek, halványodnak: Magyarország függetlensége, personal unio, tizenhat vármege, délszláv birodalom, antant, Fiume, Kramarz, meg Károlyi, meg Wilson, meg jegyzékek, meg veszélyek és reménytelenségek. A képzelet sistergős rakéta alakjában kipattan a tüzes homlok mögül, messzi holnapokba száguld, ijesztő távlatokat lát meg – a szürke kendős vénasszonyok szerint a haldoklók a jövőbe látnak. A zörgő csontú jó barát pedig szelíden odaül a beteg mellé, az izzó halánték mögött most már ájultan hevernek a gondolatok, mint fagyott, fehér galambok.

– Gyere velem – szólal meg atyai gondoskodással. – Meglátod: jobb lesz.

A verejtékes fej lehanyatlik, mintha helyeselné a csendes beszédet, és elfogadja a csontos kar támogatását. Mi ámulattal nézünk a távozó után, kinek nemsokára társa akad a fekete úton, újak és újak jönnek, indulnak, tűnnek, távoznak, mint elégedetlen vevők egy bukás előtt álló üzletből. Mily fájdalmasak, mily fölényesek ezek a távozások! Talán holnap már mi is ott baktatunk a távozók között, és szelíd szomorúsággal tekintünk vissza árva, zavaros földi országunkra.

Lassanként talán mindenki eltávozik, csend és némaság költözik országunkba, üresen álldogálnak majd az alföldi tanyák, kietlenek lesznek a sáros országutak, mélán hallgatnak a völgyek, nem bődul fel rekedt katonanóta, útszéli csapszékekben, szóltanul merengnek az elhagyott udvarházak, a városokban süket némaság nyúlik el, és a leeresztett zsaluk mögött az üres sötétség szuszog, mint otromba medve téli barlangjában.

Meglehet, hogy odaát a mennyországban készülődik a boldog, békés, független Magyarország.

Pille

ELHAGYOTTAN

Nov. 15.

Árván állunk a szélben, a recsegő világviharban, mint fehér héjú nyárfa gögös fenyvesek között, melyek összeaggatják ringó karjukat, mintha kezet adnának egymásnak. Árván, nehéz szívvel, lázas lélekkel, fátyolos szemmel nézünk körül: csupa fenyő, csupa idegen fa, csupa ellenség, mely büszke, sudár és fölényes és sehol senki, aki biztató üdvözetét, ígérő mosolyát küldené felénk, sehol sincs testvérünk, de még barátunk, jótevőnk sincsen, senkink sincsen, elhagytak vagyunk, mint beteg koldus a sötét, sáros országúton.

„A magyarok elvesztették rokonszenvünket!” – jelentette ki kalapáló hangon a seprős szemöldökű francia tábornok a homályos, ízléstelen belgrádi szalonban, és Genovéva áhítózott városából kusza hírek villannak széjjel. Forradalom van-e odaát, vagy kemény militarizmus? – ki tudja. A germán szövetségesek országában már napok óta langyos, öntudatos forradalmak rotyognak, mint polgári ételek szürke hivatalnokék tűzhelyén egy bolondos ünnepezen. A nagy kavargatásban észre

se vesznek bennünket, talán haragos pillantást vetnek le ránk – ez most már igazán mindegy. A kék ködű szigetországban nemigen töprengnek Hungária sorsa felett, pedig valaha, Széchenyi idejében, divatos volt Árpád népéről beszélgetni szivarfüstös klubok ölelő borszékeiben. Ma ki törődik velünk? Kit érdekel életünk, vágyunk, boldogulásunk? Az Újvilágban már nem emlékeznek a tüzes szavú, körszakállas magyarra s valószínűleg Turin népe is elfelejtette a fehér hajú öregurat, meg azt a nemzetet, mely hajdanán Garibaldi barátságával dicsekedhetett. Körülöttünk csupa éhes, ellenséges szláv nemzet, mint falánk farkasok az erdőn keresztül baktató szegénylegény körül, kinek kiáltó szavát senki sem érti, senki sem hallja, kinek senki sem siet segítségére. A skandinávok hűvös részvétlenséggel nézik a felfordult világot, mint kőszobrok a nyugtalan utca életét, a félhold századokkal ezelőtt hatalmas népe pedig, bár valamikor szeretettel emlékezett reánk, ma töpörödött, haladók dervishez hasonlatos, aki már önmagán sem tud segíteni. Igaz, hogy messze északon, tavak és tundrák világában, savószerű testvéreink élnek, de róluk most oly keveset tudunk, és ha kevesebb gondjuk is van, mint nekünk, gyengék és sápadtak ők, mint az éjféλι nap fénye. A világ tarka, sokszámú népei közül sokan azt se tudják, hogy élünk és hogy élni akarunk. Senkink sincsen.

Holnap már a nagy ítéłőszék elé kerülünk. A győzelemtől kevély lelkeket a rosszakarat, a rosszhiszeműség károgoó holló módjára röpdösi körül s talán nem lesz hiabavaló a csúfos károgoás. Sehöl egy biztató tekintet, a védő helye üres, a tanúk között pedig csupa éhes, villogó tekintet, mely húsunkra, halálunkra vágyakozik. Talán meg se várják az ítéletet, talán maguk ítéłkeznek felettünk, habzsoló vágyaiktól, alacsony mámoruktól, rabló, részeg rikoltásoktól űzve és a nagy bíróság valószínűleg nem fog tiltakozni a vad, végzetes és ezerszer jogtalan ítélet ellen.

De miért kerülünk mi a törvény elé? Oly idegen minden körülöttünk, sohase jártunk e komor épületben, sohasem vétkeztünk, sohasem vádoltunk senkit, pedig az igazságtalanság testvérünkkel szegődött a történelemben. Senkinek vagyonára nem vágytunk, senkinek földjét nem kívántuk, csupán nyugalomra és szabadságra törekedtünk, hosszú, harcoss, hajnaltalan századokon keresztül. Senkire nem haragudtunk, senkinek vérét vagy halálát nem akartuk. Nem akartunk semmit, egy ártatlan, idegen katona életét sem akartuk, mi kábán belesodrótunk a pokoli forgatagba, eskünk a császárhoz kötött, becsületünk pedig

daliás múltakhoz, lelkünkön bilincsek zörögtek, akaratunkat leszögezték, mint eleven denevér szárnyát az ajtófélfára. Mi nem vagyunk felelősek a kicsorgott vérért, a megállott szívekért, a kihűlt testekért. Lelkünkben hőszinű galambok szálldostak a szeretet rózsái körül, mi alatt kezünket a fegyver ravaszára kényszerítette a hatalmas, hivalkodó, háborús önkény. Nem vagyunk bűnösök. Egy régi, korhadt, rozsdás rendszerért, eres, elévült, egykori erőszakért, elsüppedt, elsöprött, lelkiismeretlen emberekért nem lakolhat meg egy nemzet, mely frissen, újjászületve, eredeti szívével és arcával áll a világ elé, mint egy keserves, kegyetlen karnevál szereplője, amikor lerántja a hamis lárvát, a sok feszes, kínos, csörgős sallangot, melyek gonosz tirannusnak hazudták. Tisztán, szabadon, felemelt fejjel jelenhetünk meg a nagy ítélszék előtt. A múlt bilincsei lehullottak, és nem akarunk újakat csörgetni. Szabad-ságot, levegőt, életet akarunk.

Idegen bíráink nem ismernek minket, nem törődnek velünk, rábólintanak a sok igaztalan vádra, mint kényelmes, jóllakott, az unalmasságig ismert közhelyekre. Sehová sem fellebbezhetünk, egy védő szó, egy árva, pártfogó hang se hangzik el érdekünkben és mi hamis vádakkal teleszórva, remegő, szeplőtlen szívvel, fehér, de felhős lélekkel várjuk a nagy ítéletet, mint a védtelen, leláncolt magyar Caraffa Antonio vérbírósága előtt. Még egyszer széjjeltekintünk. Sehöl semmi rokonszenv, sőt még érdeklődés sincsen. A világ közönyös, mint a fáradt kórus; most, ennyi pör és vád között igazán nem fontos egy maroknyi nemzet holnapja, élete, békessége, boldogsága.

A győzők törvényszéke nemsokára összeül, és aztán megkezdődik a siralmas tárgyalás. A várakozás ólmos, izzadt, gyötrelmes perceit éljük át: mi lesz addig és mi lesz akkor? Az igazság, mint hideg fényű távoli csillag ragyog felettünk és félünk, hogy lankadt fénye nem világítja meg lelkünk foltatlan fehérségét, nagyon félünk, hogy a győzők igazságossága nem lesz azonos a mindenekfelett álló, szent és hótiszta igazsággal.

Meleg, rokonszenves, megnyugtató pillantásra szomjúhozunk, testvérré, barátá, patrónusra vágyunk, aki némi bizodalmat adhatna gyenge, tépdesett lelkünknek, aki a remény üdítő csöppjét csöppentené cserepes, kiszikkadt szánkra. Csak egy melegebb szót, egy lágyabb, simogatósb pillantást keresünk, kutatunk, kérünk, koldulunk, könyörgünk...

Senkinek sincsen. Csak magunkat el ne veszítsük a huhogós, üvöltéses vészharagos éjszakában.

KARÁCSONY 1918

Bársonyos, alélt kék foltok komorlanak elő az ibolyás sóhajokkal telehintett hótakaró alól, a tülevelű tornyocskák dacosan merednek fel a sápadt, hideg égbe, mint árva igazságok. A völgyben még sebesen zajlanak a fehér tajtékos vizek, nyugtalanul, de már lankadt erővel paskolják a simára nyaldosott köveket, holnap vagy azután elnémulnak már ők is, opálos jég szunnyad majd a sziklák likacsos ölében, holnap csend lesz, fehérség lesz és szorongó hideg, hiszen már Tamás apostol neve napja is elmúlt, néhány lap van csak hátra az öreg kalendáriumból, és az új esztendő dermesztő fagyokkal karöltve érkezik erre a vidékre.

Piros meg kék szálakból szövö sötétes ruháját az este, a fenyők már feketék, mint a mélységes harag, fehér hópalástjukon pedig acélkék árnyékok szenderegnek. A nap mögött narancsvörösre festődik az ég, mintha valahol, túl az iromba ormokon hatalmas máglya égne. Az ezüst hajú asszony egyedül ül a szobában, az öreg imakönyvben összeölelkeztek már a betűk, a korhadt, magányos udvarházban ijesztően lüktet a csend, mint elhagyott, fáradt szívekben a halálfélelem. Ancsura ügyetlen kézzel rakosgat a hideg konyhában, a fagyos úton kemény lépések döngnek, lódobogás közeledik, akárcsak valósággá váló átkozódás, és itt-ott fájdalmasan felpattan, felpukkad egy puskalövés.

Imádkozni kellene, hiszen Ádám és Éva estéje van. Lomha homály nyújtózkodik a nagy szobában, a csend az öreg ingaórával társalog, vigasztalan árnyak ülnek az ezüst hajú asszony köré, a kandallóban pedig erőtlenül parázslik a tűz, mint álmos, hályogos piros szem, mely már nem kíváncsi arra, ami körülötte történik. Az ósdi, szomorú szagú imakönyv lecsúszik a fehér hajú asszony öléből, koppan egyet a földön, azután ismét csend van. Nem lehet már imádkozni. Ancsura gyertyát hoz be, és a sarokba úzi a szenteste fekete, félelmes manóit, akik eddig kajánul ugrándoztak a szoba közepén, a lehullott imakönyv körül. A gyertya meg-megrebben, a vén szolgáló felveszi a megszentelt könyvecskét, és az órára tekint. Bizony már vacsoraidő lenne. Valahol sikoltás hallatszik.

Az ezüst hajú asszony belenéz a gyertya bús, sárga lángjába, mely megsokszorozódik, mintha vastag, szívárványos üvegen keresztül nézné az árva, sárga lángot. Ezer meg ezer gyertya gyúl fel, világosság lesz, a

gyertyák ezüstporos fenyőágakon ülnek és kerek, örömfényes arcok mosolyognak fel. Ó szent, vidám, könnyes, kacagós karácsonyok! Gyermeki csókok a ráncos homlokon, jókedvű zaj a vastag, tubákos falak között, széles örömök, kinyújtott kezek, ártatlan hahoták, kecses kocintások, nyájas mákos kalácsok, aranyvörös tea gőzölög az öreg, öblös csészékben, a bodros fejű unoka már letörte a nedves hangú trombita fejét, szelíd kártyajáték folyik a sarokban az egyik ükapa sárga szakállas arcképe alatt, majd betleheemes gyerekek döcögnek be éktelen csöngővel és idéetlen álarcokkal, és Ancsura áhítatos rémületére összesározák a szőnyeget. Együtt voltak mindnyájan, összebújtak ezen a fenyőszagú estén, mint didergő verébcsalád a tornác hallgatag párkányán. A postás csomagokat hozott délelőtt, vendégek érkeztek az esti vonattal, Péter rendbe hozta a vendégszobákat, vizet készített a nagyhasú kancsóba, szappant helyezett a mosdóra, meleg, hímzett papucst tett az ágy elé, és a nagy cserépkályhák meghitt, mályvavörös melegséget hintettek szét a sokáig lakatlan szobákban. És aztán boldog viszontlátások voltak és könnytől csillogó szemek, vidám, becézgető vacsorák, kínálgató szavak, elégedett mosolyok, bíborvörös borok, gondtalan beszédek, kipirult orcák, andalító nyugodtságok – a boldogság homlokon csókolta ezen az estén az árva, fehér hajú öregasszonyt.

A gyertya lángja megtörik, mint viharban a remény mécsese. Ancsura száraz, szomorú vacsorát tesz az asztalra, és köténye sarkával lassan megtörli a szemét. A hegyoldalon zúg a szél, mint balsorsot átkozó távoli tömeg, a fenyők ezerhúrú, havas hárfáján iszonyú panaszok sírnak, és idegen katonák baktatnak a szende városka felé. Egyszerre puskaropogás. A nyútt kezű szolgáló keresztet vet. Azután elhalkulnak a léptek, és lassan csend lesz, ijedt, facsaró, fájdalmas hangtalanság. A vacsora száználmasan pihen a kopár asztalon, a gyertya oly árván libeg, mint egy haldokló utolsó sóhaja, és Ancsura ismét köténye után nyúl, amikor valaki halkán, bizalmasan megkopogtatja az ablakot. A száraz, nyútt szolgáló riadtan rebegi:

– Szent isten, rabolni jönnek . . .

A fehér hajú asszony szelíden megrázza a fejét:

– Csak nyisd ki a kaput, Ancsura. Nem ellenség akar bejönni.

Ancsura óvatosan, remegő kézzel nyitja ki a kaput. Kint egy galléros, bizonytalan alak áll, és vidáman, sietve susogni kezd:

– Én vagyok, Ancsura, ne félj. Ezer veszélyen rohantam, lopódtam, vergődtem keresztül, lövés súrolta vállamat, és fáradtság remeg térdeimben. Űztek, üldöztek, és én szaladtam, kúsztam, lapultam, majd ismét mentem, siettem, rohantam, csakhogy itt lehessek e szent estén.

Ancsura kacagva felzokog, az öröm különös hangokat csiklandoz ki belőle, és az ámulat lehúzza ráncos állát. Felmegyek a lépcsőkön és úgy érzem, hogy lépteim oly könnyűek, mint a képzelet tipegése. Az előszobában a régi, rózsaszín, tompa fényű lámpa ég, a komor szarvasagancsok, a kitömött egerészölyv, az angol sportképek, a pörge kis vadászkalapok a fogason régi ismerősként üdvözölnek. Belenézek a zöld tükörbe. Arcom lenge sápadt, mint egy álom.

Belépek az ebédlőbe, és az árva öregasszony felemelkedik a székről. Kissé felém jön, és felém nyújtja remegő kezét. Ezernyi gyertya ég a szobában, ínyes ételek csilognak a fehér abroszon, mennyei csengők csilingelnek, ezüst hó hull a sudár fenyőfára, bohókás füst úszik az asztal felett, valahol angyalok énekelnek, és vörös orrú öregurak kártyáznak a sarokban. Ránézek a fehér hajú asszonyra: arcáról csendesen és boldogan csorognak le a könnyek. A szívem, a torkom összeszorul, és szemem kissé homályos lesz. Öntudatlan hevességgel széjjeltárom karmomat, mint hirtelen felpattant vágy, mint repülni készülő nagy madár, és lelkemből felszabadul ez a rekedt, rejtett, reménytelen sikoltás:

– Édesanyám!

HAZAJÁRÓ MÚLT

Henri de Régnier regénye

Hermann Bangnak van egy bánatosan szépséges regénye, mely német fordításban a *Hoffnungslose Geschlechter* címet nyerte, s mely egy előkelő család fáradt, beteges ellankadását és kimúlását regéli el búsan, bágyadtan és gyönyörűen. A lelkek elfajulnak, a tervek összeomlanak, az apa megőrül, a fiú öngyilkos lesz, mert cél, remény már nem kínálkozik számára, és a nagy család története befejeződik. Ugyanez a tárgy Henri de Régniernek, az egykori szimbolista költő regényének, a *Passé vivant*-nak, mely most jelent meg magyar fordításban. Itt is egy százósós, jó nevű család utolsó sarja áll a történet középpontjában mélán, fáradtan, homályos érzésekben vergődve, s a vége itt is a pisztoly pukkanása

Passignano kolostorában. Bang higgadt szomorúsággal, hűvös, tárgyilagos meglátással rajzolja a betegesen érzékeny lelkeket, az akarat gyengeségét, a jellem tétovaságát, úgyhogy szinte orvosi becse van regényének, akár Dosztojevszkij Raszkolnyikovjának, vagy Ibsen alakjainak. Henri de Régnier azonban lírikus, bús, nemes, nyugtalan és igazi lírikus, aki nem keres megokolásokat, nem törekszik élethű alakokra, hideg megfigyelésekre, szigorú lelki rajzokra, kóros tünetek pontos észlelésére és hangsúlyozására; érzések, emlékek, tűnődések, rajongások búgnak, zenélnek, zsonganak ebben a regényben, mely az utolsó De Franois gróf életét és végzetét tárgyalja. Tulajdonképpen nem is a valóság hiányzik alakjaiból, hanem a mindennap szürke, számító, szegényes gondolkozása. Itt mindenki a múltnak él: az apa az ősi kastélyt ápolgatja, a fiú egyik ősének szerelmi története alatt szenved, szeret és cselekszik, egy olasz gróf Casanováért lelkesedik. De Safiry kisasszony úgy tartja kezét, ahogy dédanyja Latour-képén látható, az egyszerű származású Lauvereau, a XVIII. század kitűnő műtörténésze, finom bokájú szerelme pedig erre a századra emlékezteti. A múlt illatozik, felseledzik, mint rég nem látott virágokból kötött bokréta, a múlt sorsokat irányít, fájdalmakat korbácsol, élet és boldogság felett ítélkezik, lelkeket hajt rabszolgaságba, akár csak gőgös, hatalmas fáraó. Eleven, meleg színhatású képek csalogatnak csábos azelőttökből; káprázatosan jelenik meg a XVIII. század egy kiállítás keretében, azután álarcosbálba érkezünk, melyen mindenki csak régi olasz jelmezben jelenhetett meg. Azután Valnancé ősdi, előkelő kastélya bukkan fel az aranyvörös alkonyatban, mint ódon történet patinás háttére, majd a kerti tó partján rokokó épületet találunk, a sekély vízben zöld mohás szobor szunyókál, és a szerelmesek szerelmes őseikről beszélgetnek. Pompás, puha idők hangulata ring a lelkekben, mint falusi harangszó a poros estében. A kicsinyes mindennap nyűtt szavai, görnyedt gondolatai és közhelyszerű mozdulatai messze elkerülik ezt a könyvet, akárcsak vidám napsugarak a mohos, pókhálós bagolyvárat. Az emberek szépen, kecsesen és bánatosan beszélnek, éreznek, álmodnak és cselekednek; zsiros jóllakottságok, megszokott bosszúságok, érdes közönségességek, nyárspolgári örömkök nem helyezkednek el a lelkek ölében, a lelkek gyengédek, előkelőek, ízlésesen berendezettek, a külső, a testi életet pedig néhány ügyesen lerögzített suta pillanat jelzi és illusztrálja. Valami lány, hamis és fájdalmas regényességben úszik az egész történet, mint éji táj ezüstös,

illatos, borongós fényfelhőben. A főhős csupa fájdalmas fáradtság, csupa sápadt, komor, beteges érzelem, és a többi alakokból se ríkt ki paprikapiros egészség vagy öblös hangú durvaság. Maga a cselekmény, a lomha mese szelíden fűzi össze a finom érzéseket, az erőtlen akarásokat, a tétova, tévelygő álmokat és ábrándokat. Itt-ott hiányok, gyengeségek és aránytalanságok nyöszörögnek, való vonások és megokolatlan érzelmek ellentéte viaskodik, a főhős elfakul, és sokáig az olvasó számára is bizalmatlanul hallgatag marad, a cselekmény pedig olykor megreked, megpihen, mint fáradt postakocsi, Régnier azonban minden bántó nyöszörgést elcsitít, minden érdekességet elsimít, meleg, lankadt lírájával, csiszolt művészetével, szelíd, szomorú, színes irányával, nagy alkotó, felidéző és gyönyörködtető erejével. Faguet-nak *La poésie française* című munkájában ezt a három jelzőt találjuk Henri de Régnier-vel kapcsolatosan: gőgös, nemes, búskomor. Tömörebben, találóbban alig lehetne Régnier-t jellemezni. És a *Hazajáró múltban* nyugodtan, finoman, művésziesen jut érvényre az író gőgös, nemes, búskomor egyénisége, a dús líra sikeresen olvad fel a szépnek, a múlt művészetének alapos ismeretében, a múlt tisztelete és rajongása pedig ügyesen simul össze a történet bánatos bágyadtságával. Komoly elismerést érdemel a fordítónak, Fehér Sándornak készsége és rátermettsége. Fehér Sándor megértően, magyarosan, művésziesen ültette át a tarka szépségű, szírványos szöveget, mely megkívánta, sőt mindenképpen megérdemelte, hogy magyarra is lefordítsák.

FARSANGI LEVÉL A HERCEGNŐ-POLGÁRTÁRSHOZ

Jan. 17.

Hercegnőm, virágszálam, vagy időszerű banalitással: polgártársnőm, be kell vallanom önnek, hogy unom a politikát, az elégedetlen nyilatkozatokat, az epéskedő vádakot, a fékevesztett fenyegetéseket, unom és unom, pedig nagyon szeretném – ha érdekelne. Bevallom azt is, hogy irtózom az utcasarkok ordítózó felhívásaitól, az émelygőssé vált tömörülésektől, és kínosan rágódom át egy politikai vezércikkben, mint hajdanán Tacitus érthetetlen mondatain. Azt is bevallhatom, hogy nagyon és sajgóan sajnálom, hogy most élek, ebben a csúf, tétova, akaratoskodó

átmenetben, a nyomorúságok, bizonytalanságok és bűzös vadságok világában, amikor nincsen nyugalom vastag és fenséges könyvek olvasásához, és amikor Csajkovszkij édeskés dallamait ostoba, profán puska-pufogás kíséri a magányosnak hitt téli éjszakában. Ó, hercegnőm, fájjalok minden elhervadó percet, mely a ma ráncos, zavaros, piros kötényes ölébe hull, és sajnálok minden ifjú lelket, minden zsenge, nyugtalan kezet, mely Byron vagy az Anyegin lapozgatása helyett buta fegyvereket tisztogat, vagy viharos-vörös kokárdákat tűz fel hetyke kalpagjára.

Nincs hitem, drága hölgyem, nincs politikai vallásom, nem tudom: hogyan lesz jó, hogyan lesz végzetes? (De roppantul fáj Erdély, meg a Tátra, meg a Vég völgye, meg fájnak a lusta, nyájas déli városok, melyeket eddig magyarnak tudtam.) Rajongva, lelkes türelmetlenséggel mindent meg akarok őrizni, ami szép volt, ami magyar volt: meg akarom menteni a boldogság, az élet mosolygós gyöngyeit, de ügyetlenül és fáradtan állok meg e szócska előtt: hogyan? Fegyverrel vagy szelídséggel, ravaszsággal vagy becsülettel, fenyegetéssel vagy türelmes reménykedéssel? – nem tudom, hercegnőm. Hanem az jut eszembe, hogy a reménytelen betegségek ellen van a legtöbb orvosság, és lehajtom fejemet, mint elbúsult holló az élettelen télben. Nagyon fáj, hogy ilyen csúnya minden, fáj az átkos zűrzavar, a puskaropogás, a vad tömeg röheje, a feldúlt kúriák kiáltása, hódító kanászok rekedt rikoltása, részeg rablók rőfögése, ijedt szívű emberek karavánja, és várom, vágyom, akarom, hogy ez a mocskos, fájdalmas igazságtalanság mielőbb elműljön, de óh! mit csináljak? Nincs hatalmam, nincs erőm, de még csak egy duzzadó, helyesnek hitt ötletem sincsen, mint bárgyú, sápadt halálraítéltnek, aki mielőbb túl akar esni a kellemetlen ceremónián.

Hercegnőm, fáradt vagyok, meg reménytelen, mint sárga őszi alkonyat. Nem bízom már emberekben, elvekben, erőkben, nem hiszek már Istenben és igazságban, utálok az életet, és sajnálom magamat, szegény, szálnalmas szóke énemet, akiből egy század előtt derék, megelégedett ifjú válhatott volna. A banális biedermeier sima, édeskés nyugalmában sokat lehetett törődni nőekkel, poémákkal, álomfejtéssel és haszontalan ábrándokkal, melyeket ma még mosolyra sem érdemesítenek. Be jó is lett volna farsangra készülődni, csókolódzó galambokat festegetni az emlékkönyv kijelölt lapjára, a Dorottyán kacagni estvéli gyertyafénynél, beszélyt vagy ítézi írást írni az Aurora számára, a hímzett mellény alatt

érzelgős szívet rejtegetni, és reggelenként hosszasan bíbelődni a pomádés hajzat csigás hullámaival. Be jó is lett volna a honi költészek barátságával dicsekedni, Mozart úr muzsikáját előadni a spinéten szende szemöldökű hölgyek társaságában, kék frakkot öltetni a cukrászbolti találkozásra, Heine verseit szavalni porcelánfülekbe, árnyképek kivágásában jeleskedni, fehér harisnyás bokákat megcsókolni a szalon álmatag homályában, és másnap elszökni a kék szemű hölgygel a bécsi gyorskocsin, amint az számos regényben olvasható. És megöregedni a kiegyezés után, meleg toque-ot viselni a deres koponyán, fejcsoválva fogadni az olasz háború hírért, párolgó kávét és mazsolás kuglófot reggelizni elégedett csámcsogással, tűnődve pipázgatni, mint nagyapó a Családi Naptár fedelén, szabadságharcról és Petőfi barátságáról regélgetni, haragban lenni a császárral, és homlokon csókolni az aranyhajú unokákat, azután pedig egy halk, fehér, téli délutánon csendesen elsenderülni a karosszékben.

Oh, távoli hölgyem, fáradtan fájlalom, hogy ebbe a sirámos, idegen világba kerültem, és az is bánt, hogy nem változtathatom meg a világot, a jelen kaotikus történelmét, mint ahogy azt egy antik Isten tenné Hellasz kedélyesen kék egében. Bevallom, szeretnék futni vissza, vissza, redőtlen, felhőtlen gyermekévekbe, egy öreg udvarház füstös, potrohos falai közé, hímes réteken szeretnék szaladni vidámszöld lepkehálómmal, a kis patak folyondáros hídján szeretnék átszökellni, és felrebbent madarak után szeretnék együgyű szavakat küldeni. És a hazatérő bivalyokat szeretném megbámulni, a békés, álmos por szikrázását nézni az izzó alkonyatban, láncot szeretnék csinálni a pitypang szárából, összekulcsolt kézzel, ájtatos ajakkal imádkozni szeretnék a merengő szemű Madonnához, aki az ágy felett őrködött az alvók hortyogós békéjén, és még egyszer látni szeretném a vacsora után borozgató öreg urakat. Mosolyok, messzeségek, mákonyos múltak, mulató farsangok . . . elhagytak már engem, mint szegény szerelmest az aranyra éhes szeretők. Szobám ajtaján nem kopog be a jókedv, csúf zivatar van odakünn, puska ropog, és valahol felreccsen az almárium vénhedt zára; senkinek se jut eszébe útra kelni disznótorokra, lakodalmakra, hejehujás keresztelőkre. Vészes meg siralmas dolog az utazás, és a mámoros dáridók, mint elfagyott bazsarózsák, nem virítanak ki többé ebben az országban.

Ah, irigykedve tudom, hogy Párizsban víg élet folyik, hogy a Temze partján minden a régiben maradt, mégis legjobban szeretnék egy komor,

kriptaszagú kastélyba elvonulni, mint Madách Imre, ahol siket csendben, szelíd szunnyadozásban élhetném le hátralevő napjaimat órajavítgatással, alkimista kísérletekkel töltve el az időt, avagy dohos káptalan könyvtárában szeretnék meghúzódni mint humanista szerzetes, és sima, tűnődő lélekkel szeretném izpozgatni Boethius filozófiáját vagy Theokritosz bukolikus költeményeit. Vagy talán széles, álmos falusi házba vágyom, ahol tyúkok kotyognak az ablak alatt, a zörgős szekér előtt fájdalmas nyikorgással nyílik a kapu, reggelire hideg húst és langyos kék tejet hozna a kulcscsörgetős gazdasszony, a nagy fehér szobákban pedig higgadt hangulatok úsznak, mint dédapám pipafüstje. Hortyogós, kutyaugatásos falusi éjszakákra vágyom, és a gyertya elfűvése után lomhán, háborítatlanul szeretnék aludni, mint elátkozott királyfi, és meg szeretném álmodni azt, hogy vajon érdemes-e még egyszer felébredni Árpád átkoktól sújtott hazájában?

KRÚDY GYULA: KÁNAÁN FÖLDJE

Krúdy Gyula szeret regélni anélkül, hogy figyelne az elbeszélő műfajok szabályaira és követelményeire. Talán éppen ezért érvényesül oly előnyösen, oly kényelmesen apró naplójegyzetekben, formát, bonyodalmat és következetességet nem kívánó krónikákban. E könyvecskében hasonló szabad írások szenderegnek. Valamikor egy napilap vasárnapi hasábjain gyönyörködtették a merengő olvasót, de így, nyugodtabb köntösben, hónapok és világok enyészete után is bájosan, finoman hatnak ezek az álmatag jegyzetek. Kivételesen nem szarvasbokákról, nem ünöderekakról, nem finom és kecses erkölcstelenségekről van szó, hanem vidám vendéglőkről, mosolygós sültekről, kerek cipóhasakról, melyet leginkább vidéki plébánosok viseltek. Merengés e könyv elsüpedt múltakon, az író serszagú, kedélyes tegnapiakat, dús levű, málnapiros szüreteteket hívogat vissza egy levitézlett Magyarországból. Eltemetett azelőttök halottsápadt arca piroslik fel újra, a sárga zsírral leöntött kappan, a vörösborban pácolt vaddisznó, hurkás, túrós csuszás torok terhes illata nyúlik el a levegőben, mint jóllakott eb a küszöbön – egy boldog kacajos Kánaán ezernyi emlékképe válik meleggé és ragyogóvá. Hasonlatok burjánzanak mint sajátos, színes gombák, kedélyes, gondtalan évek sajognak és mosolyognak az eltávozottak csábos, távoli mosolyával, egy eltemetett Magyarország kel fel dohos kriptá-

jából. Szelíd, kedves, jóleső olvasmány ez a könyv, kurta, üdítő pihenő az ínséges mindennapok, a fájdalmas magyar jelen bogáncsos országútján.

OLÁH GÁBOR: DEÁK GYÖRGY

Háborús regény! Megállj, megállj, kutya Szerbia, általános mozgósítás, éljen a király, szövetségi hűség, Vilmos császár, orosz medve, magyar vitézség . . . félszeg, fájó csömörök az akkori idők suta meglátásával – ilyesmiket senki sem lát szívesen felújulni. Igaz, hogy van egy sápadt diák is ebben a könyvben, aki Voltaire-t olvassa, és néhány meztelen szót szól az esztelen ödöklésről, de még így is erősen domborodnak ki 1914 iromba, hazug, émelygős közhelyei. A szereplők fakón egyszerűek, Vas Gereben-mustrák, néhány unott, ismert vonásból áll össze alakjuk; maradi öreg, lelkes fiatal, tüzesszemű szerető, aki persze hűtelen és bárgyú, boldog férj, aki semmire sem gyanakszik, csupán Deák György mutat valami nyugtalanságot, valami érdekesebb összetételt, de belőle is hiányzik a testiesség. Általában a jellemek leegyszerűsítése az író sajátos módszere, de ezzel az ifjúsági regények naiv, nyájas modorába téved. A történet se ad semmi újat, művészt, vagy figyelemre méltót. Valamit azonban becsüléssel kell megemlítenünk, s ez Oláh Gábor magyarsága. Debrecen levegője csupán abban a tiszta (kár, hogy oly kezdetlegesen egyszerű) irányban jut igazán érvényre, mely könnyen olvashatóvá teszi a könyvet. Oláh Gábortól nem vártunk ugyan ámulatos alkotásokat, mégis a *Szegény magyarok* után többet reméltünk. Tagadhatatlan, hogy a *Deák György* magyarul megírt regény, de – sajnálatos! – más értéket, más érdekességet nem találni benne.

MAGYAROK ODAHAZA

Márc. 18.

Csúf, ijedt szemű napok vánszorognak tova a múlt temetőjébe, és a kisváros ájult, néma borzalommal nézi ezeket a rosszindulatú, soha nem látott vendégeket. A gyógyszerértár előtti sarkon már nem adja elő ismert anekdotáit a kopasz végrehajtó, és Sándor bácsi sem regéli el zamatos vadászkalandjait a süket, nyugalmazott ezredesnek. Az idén hurkás vacsorák, főispáni estélyek, asszonyi tereferék, önfeledt kacajok sem

voltak, műkedvelő előadást, jótékony célú teákat sem rendeztek a nyájas városban, a farsang valahogy elszökött a naptárból, mint fényes páva az elcsendesült udvarházból. Görnyedt, keserves napok jönnek és mennek mint szürke örök a siralomházban, az eső zokogva csurog le az ereszről, az országyúton kínosan nyöszörög a szekér, a sötétség mogorván és elszántan közeledik, mint fekete betyár az erdőszélről, mogorva balkáni beszéd ropog a jámbor, szelíd szemű ablakok alatt, a kaszárnyában korbácpattogás és rekedt, rimánkodó sikoltások, az alkonyi harangszó pityergős panaszkodásnak is beillik, este puska pukkan, és a gyenge szívű szűzek összerezzenek a paplan alatt: óh, istenem, eljön-e valamikor a másképp, a megváltás, az élet?

A kedélyes kisváros most dermedten, dideregve éli le életét. Az ablakokon lehunytt zsaluk, vagy csukott spaletták, a szobákban halk, fojtott beszéd, mintha halott lenne a házban, a kapu csöngőjére felijed a merengő hajadon, aki talán pesti színházakról, tavaszi Duna-partról és csábos kirakatokról álmodik, alattomos nyugtalanság bujdosik a homályos zugokban, a fáradt, tespedt lelkekben, az álmokban, a holnapvárásokban és sápadt, sirámos sóhajok kelnek útra a gonosz éjszakában: talán . . . egyszer . . . mégis . . . Néha egy-két fojtott, riadt zongorahang tétovázik az alkonyatban, könnyes, titkos dalok formálódnak ezekből a kósza hangocskákból, és füledt fájdalmak buggyannak fel a szalon alélt félhomályában. A Városi Könyvtár zsíros könyveit serényen forgatják az elszomorodott hölgyek, sőt a deresedő adóhivatalnokok is, Berta kisasszony, aki a legolvasottabb hölgy hírében áll, már az utolsó, hiányos Gyp-regényt, sőt a *Gombatenyésztés vezérfonalát* is elolvasta, és most tanácstalanul lapozgat a könyvtári katalógusban. A köszvényes alispán odahaza üldögél, öreg borait kóstolgatja, és bambán maga elé néz, mintha valami nagy, reménytelen ürességbe bámulna, a megyeházán idegen zászló leng, a főispán előszobájában pedig sanda, sáros, bocskoros katonák a szőnyegre pöknek. Oly hamis, oly különös a felragyogó márciusi napsugár, senki sem hisz benne; olyan gyászos minden, mintha hosszú, hosszú ősz lenne, mintha örökké nyirkos esték, fanyar, félénk reggelek, kínos, keserű, kietlen idők következnének, mintha sohasem érkezne el a megváltás, a húsvét, a feltámadás.

A konyhában szegényes ebéd melegedik, jó anyám fejcsóválva fogadja a vén cseléd hajmeresztő piaci jelentéseit, a kéményből félénken kúszik ki a fehéres füst, melyet mohón tép széjjel a tavaszi szél, mint csüggedés

a remény finom fátyolát. Levél sohasem érkezik távoli szeretettekről, a kisváros hallgatag lakói semmit sem tudnak a nagyvilágról, az ellenforradalmi leleplezésekről, meg a Margit-híd öngyilkosairól, az éneklő hangú borbély nem mer híreket susogni a beszappanozott urak fülébe, a Magyar Olvasókör kapuja és ablakai csukottan merednek a nagy piactérre, mint egy halott hideg, leesett szemkagylói, bent az asztalokon még néhány poros újság, melyekben forradalmi férfiokról és belgrádi fegyverszünetről van szó, és egy napon a merész hangú kárpitos, aki állandóan pipacsvörös nyakkendőt hordott, és esténként Marxot meg Engelsest olvasta, eltűnik a városkából. Néha kósza, rózsaszín, fellélegzős hírek lengenek a tavaszi szellőben, és bár senki sem hiszi el őket, titkos alkalmakkor mégis mindenki erről beszél. A sovány, sápadt ifjak még hisznek, az őszülő, fáradt fejek azonban nemet ráznak, a ráncos, nyútt arcokon szinte megkövesedett a reménytelenség. Nem kérdezik, nem keresik: hova lett a mosoly, a cifra köntösű farsang, hová tűntek a házassági tervek, a Pestre utazás izgalmai, a jótékony célú teák, vagy a gömbölyű nyakú főügyészné üde hahotái. Már semmit se keresnek, semmit se várnak, semmit se sírnak vissza, a várások és vágyódások hervadt virágai elhantolják a városka szende mosolyát, csillogó derűjét, aransugáros napjait.

Egy napon azonban a komoly szavú megyei aljegyző, aki az alispánné szeszélyére keskeny oldalszakállt növesztett, fontos arccal lép be a házba:

– Egészen biztosan tudom, három, vagy négy nap múlva . . .

Anyám tétován tekint széjjel, nehezen olvad fel a hitetlenség dermedtsége, szinte fura tréfának tűnnek fel az életet jelentő szavak, a pofaszakállas hírvivő azonban továbbsiet s nemsokára titkos, boldog várások virítanak az elnémult, elbúsult szobákban: három, vagy négy nap múlva! Néhány leányzó már virágról is gondoskodik, az utcán találkozók szeme megértően villan össze, mint titkos összeesküvőké, a jámbor városka volt polgármestere zárt ajtók mögött, meghitt körben, ujjongó izgalomban a bevonulás módozatairól beszél, és bölcs tanácsokat osztogat a lakosság magatartására vonatkozólag, az arcok kipirulnak, zsíros, ünnepet jelentő fánkok módjára, remény rügyezik a lelkekben, a pattanásos diákok hősies részleteket álmodnak már, makacs mosolyok ülnek a hallgatag ajkak köré, a tekintetekben rejtett vidámság lángjai

égnek, mint virgonc örömtüzek, a süket, nyugalmazott ezredes pedig már a közeledő ágyúk bömbölését véli hallani.

– Jönnék! Jönnék!

Elmúlik négy nap, elmúlik öt nap, elfonnyad egy hosszú, végnélkülinek tetsző szürke hét, és semmi sem történik. Az oktalan ujjongás, a remény keserű kudarca még hallgatagabbá teszi az embereket, a felszökkenet bizakodás leomlik, összeesik, mint kiapadt szökőkút sudár sugára. Ismét csüggedt csend lesz, mint nyirkos sírboltban, ismét fanyar, ráncos napok kopognak reggel az elalélt házak ablakán, gyalázások, gyászok borzongtatják meg a didergős lelkeket, fojtogató felhők fekszenek a dermedt, bús arcú városra, riadt tekintetek követik az ellenséges csizmák lármás lépteit, jó anyám borús homlokkal tekint a holnap elé, fájdalmas vigasztalanság zokog a kietlen éjszakában, mint eltévedt kis gyerek és hajnalban a kaszárnya udvarán, idegen katonák sortüze sikít fel.

Kint, a párás erdőszélen, mohos fák tövében, könny remeg a márciusi ibolyák sápadt szirmain.